

VZROKI ZA 1. SVETOVNO VOJNO

Vzrok je en sam: **imperializem!** V začetku 20. stoletja je jasno, da je svet razdeljen. Če bi Nemčija in Italija hoteli imeti kolonije, bi jih morali odvzeti tistim, ki jih imajo. Pozivali sta k **novi, pravičnejši delitvi sveta.**

Med leti 1870 in 1914 imperializem doseže svoj višek.

Nemčija je dosegla hiter gospodarski razvoj. Na prestolu so imeli cesarja Viljema, ki je spodbujal oboroževanje in tako prišel v spor s kanclerjem Bismarckom. Ta ni želel posegati na tuja ozemlja in zato odstopil s svojega položaja.

V tem času so se oblikovale razne zveze:

- a) **tabor centralnih sil ali trozveza** pod vodstvom Nemčije, Sodelovale pa so se Avstroogrska ter Italija, želeli so pa pritegniti se Rusijo, vendar jim ni uspelo
- b) **tabor antantnih sil** – Velika Britanija, Francija in Rusija

Centralne sile bi že pred vojno rade čimveč pridobile z vlaganjem kapitala, nasilno germanizacijo, italjanizacijo.

Mejnik je leto 1905, ko se začne sodobnost. Pojavijo se krizne točke:

- 1.) 1. & 2. maroška kriza
- 2.) aneksijska kriza – aneksija Bosne leta 1908
- 3.) mladoturško gibanje
- 4.) balkanski vojni leta 1912 & 1913

Od 1. krize bi se vojna lahko začela kadarkoli.

Prva maroška kriza

Francija je v začetku 20. stoletja širila svoj vpliv v S Afriki. Prisilila je maroškega sultana da je priznal francoski protektorat nad svojo državo. Nemški cesar je želel izpodriniti Francoze, zato je demonstrativno pristal v maroškem pristanišču Tanger. Navezal je prijateljske stike s sultanom in zahteval politiko odprtih vrat. Zadeve so se tako zaostriale med Francijo in Nemčijo, da se je morala vmešati Anglija.

Druga maroška kriza

Nemčija zopet želi vzpostaviti svoje vplive v Maroku, zato pošlje svojo topnjačo pred pristanišče Agadir. Anglija se zopet postavi na francosko stran. Takrat je Nemčija popustila, priznala francoski protektorat nad Marokom, vendar je kot protiuslugo dobila del Francoskega Konga. Obe krizi nista zadovoljili nobene strani.

Aneksijska kriza - 1908

Na Berlinskem kongresu je AO dobila dovoljenje za priključitev BiH. Ker pa so Srbi temu nasprotovali, je na tem območju postalo zelo vroče. Možen je bil spopad med AO in Srbi.

Mladoturško gibanje

Hoteli so spremembe v Osmanskem imperiju, ki je bilo precej v krizi – imenovan bolnik ob Bosporju. To je bilo napredno gibanje.

Balkanski vojni

To sta bili izrazito **imperialistični vojni**. Naroda, ki sta samostojna – Srbija & Črna Gora sta imeli imperialistične apetite.

Leta 1912 je nastala **balkanska zveza** : Srbija, Črna Gora, Grčija & Bolgarija. Srbi in Bolgari se ne marajo od leta 1885. Takrat je Milan Obrenović napadel Bolgarijo misleč, da ima podporo AO. Če ne bi avstrijska diplomacija zaščitila Srbov, bi bili le-ti poraženi. Rusi so prepričali Bolgare za vstop v zvezo. Rusija in AO sta bili v stalnem konfliktu glede vpliva na Balkanu. Cilj balkanske zveze je bil **osvoboditi narode na Balkanu izpod Osmanskega imperija**. Hkrati pa so imeli tudi osvajalne načrte. Turška vojska je bila v krizi. Nemčija je Turčijo podprla. Po zmagi je bila Turčija izrinjena iz Evrope, razen na področju Carigrada. Z **mirovnim sporazumom maja leta 1913 v Londonu** je bila ustanovljena Albanija – Srbiji je bil s tem preprečen dostop do morja. Bolgari niso bili zadovoljni z delitvijo ozemlja. Konec junija 1913 je Bolgarija neuspešno napadla Srbijo in Črno Goro, ostale države balkanske zveze pa so podprle napadeni državi. Bolgarija je bila premagana. Makedonijo so si razdelili:

- Vardarska Makedonija je dobila Srbija.
- Egejsko Makedonijo je dobila Grčija.
- Pirinsko Makedonijo pa je dobila Bolgarija, ampak v zmanjšanem obsegu, ker je Romunija dobila Dobrudžo.

1. SVETOVNA VOJNA

Nemčija je iskala točko, da bi sprovcirala vojno. Za začetek vojne je bil žrtvovan avstrijski prestolonaslednik Franc Ferdinand. Spomladi 1914 se v tisku pojavijo navedbe, da se bodo organizirali vojaški manevri na meji med Bosno in Srbijo. Gosta teh manevrov pa naj bi bila Franc Ferdinand in soproga Sophia.

Mlada Bosna je bila tajna, anarhistična, teroristična (uporabljali so atentate) ter nacionalistična organizacija. Člani so bili mladi ljudje, podpirali so jih tudi nekateri prepovedovci. Dobivali so orožje iz Srbije.

Nekaj dni pred atentatom je Srbske oblasti zvedele da se pripravlja atentat. Takoj so obvestili avstrijske oblasti, ampak ti niso ukrepali. Vojaški manevri so bili kljub temu izvedeni. **21.6. na Vidovdan** je bil atentat izveden – uspel je šele v 2. poskusu. Izvedel ga je **Gavrilo Princip**.

Za atentat so bili obtoženi Srbi, ker AO Bosne ni mogla napasti, ker je bila Bosna del AO. AO so želeli izvesti preiskavo – Srbiji so postavili ultimatum da hočejo pregledati njihove arhive, tega pa Srbi seveda niso sprejeli. Zato je **28. julija 1914 AO napadla Srbijo**.

Nemčija in AO pridobijo na svojo stran še Turčijo in Bolgarijo, antanta pa Japonsko ter leta 1915 Italijo. Italija je bila na začetku nevtralna pod pogojem, da po vojni dobi ozemlje slovenskega primorja, Istro in Dalmacijo. AO ter Nemčija na to nista pristali, zato se je Italija preselila v antanto, kjer so jim obljubili ta ozemlja.

ZDA se v vojno vključijo leta 1917. Do takrat pa izvajajo politiko izolacionizma – zagovarjale so **Monroejevo doktrino** iz leta 1923. Vstopile so zato, ker so se ustrašili za svoje kredite.

Vojna je potekala pretežno v Evropi ter v nemških kolonijah v Afriki in na srednjem vzhodu. Vsi so pričakovali da bo vojna kratka. Na začetku vojne je bila zelo aktivna propaganda. Slovenci smo bili v AO, bili smo napadalci, propaganda je bila usmerjena proti Srbom. Javno mnenje je moralo biti v interesu države. Številni Slovenci so padli na Soški fronti, v Galiciji ter v Bukovini.

Glavna bojišča:

- vzhodnoevropsko bojišče
- zahodnoevropsko bojišče
- balkansko bojišče
- soška fronta

Leta 1905 je general **Von Schlieffen** naredil načrt, da naj se vojne ne bi nikoli bojevale na 2 frontah hkrati. Ta načrt je postal osnova vojnega načrta centralnih sil.

Zahodnoevropsko bojišče

Centralne sile so se hotele bojevati po načrtu Von Schlieffna. Napovedali so ofenzivno vojno. Izkazalo se je, da bo vojna postala **pozicijska** – v jarkih, brez bistvenih premikov v eno ali drugo smer. Oba tabora sta zaman skušala prebiti vojno črto.

Nemci so avgusta 1914 prodrli čez Belgijo v Francijo. Namen je bil hitro poraziti Francoze in nato vse moči preusmeriti na drugo fronto. Ampak vse ni šlo po načrtu. Fronta se je ustalila na reki Marni. Pokazalo se je, da številne ofenzive niso prinesle rezultatov, dokler se niso marca 1915 Nemci odločili pri kraju Ypresu prvič uporabiti **bojne strupe** proti vkopanim vojakom. Tudi bojni strupi se niso izkazali za učinkovite.

2.2. leta 1916 se je zgodila Verdunska bitka, v kateri so Nemci skušali prebiti fronto antantnih sil. Tudi ta bitka ni dala nobenih rezultatov. Mrtvih je bilo 700.000 na obeh straneh skupaj. Julija 1916 so začele antantne sile s protiofenzivo na reki Sommi, kjer je bilo še več mrtvih – 1.200.000. Ogromno žrtev pa nobenega napredka na nobeni strani

Nemci so ugotovili, da morajo večino sil preusmeriti na vzhod.

Bitka pri Skagorkaku (Jutland) konec maja 1916 je bila največja pomorska bitka, bojevali so se Angleži in Nemci.

Vzhodnoevropsko bojišče

Spopadli so se Nemci in AO z Rusijo in kasneje še Romunijo. Najprej pa so boji potekali med Nemci in Rusi. Leta 1914 je bila bitka pri Mazurskih jezerih.

Ruska vojska je bila slabo opremljena, zato so jo Nemci lahko prisilili k umiku. Rusi so bili bolj uspešni pri bojih z Avstrijci – zavzeli so V Galicijo, Bukovino in prišli do podnožja Karpatov. Ta uspeh je v letu 1915 težišče bojev prenesel na vzhod. Nemci so pomagali AO in ruske čete pregnali iz Galicije, Bukovine, Litve in Poljske.

Vzhodna fronta je razpadla zaradi notranjih političnih problemov v Rusiji – februar in marec 1917.

Balkansko bojišče

Avgusta 1914 je združena avstroogrška vojska prodrla čez Drino in Savo in napadla Srbijo. Srbska vojska je na planini Cer in na reki Kolobari zmagala 2 bitki. To je za AO stran pomenilo velik šok. Srbija je spočetka sicer napadalca ustavila, vendar je Bolgarija vstopila v vojno na strani centralnih sil in napadla Srbijo. To je pomenilo obkolitev, zato se je novembra 1915 srbska vojska umaknila na Kosovo. Takrat jih je zajela huda zima, izčrpanost, bolezni (tifus) pa se Albanci so jih napadali s hribov. Zato so se Srbi odločili za umik proti Jadranskemu morju (srbska golgota). Na poti so jih še vedno napadali Albanci. Na tem pohodu so utrpeli ogromno žrtev – 60.000.

Do aprila leta 1916 je antantna mornarica prevozila preživele s tega pohoda na grški otok Krk, od tam pa poleti v okolico Soluna, kjer se je odprla Solunska fronta.

Soška fronta

Tu se kaže italijanska dvoličnost. Najprej so bili na strani centralnih sil, nato pa so prešli k antanti. Antantne sile pa Italiji niso zaupale. Londonski pakt je tajni sporazum, v katerem so antantne sile Italiji obljubile določena ozemlja: Slovensko primorje, Istra, Dalmacija,.... pod pogojem da v roku 1 meseca napade svojo bivšo zaveznico. Zato Italija 20. maja 1915 napade AO. Odpre se soška fronta. 11 ofenziv v letih 1915-16 pa ni prineslo rezultatov. Italijani so zavzeli samo Gorico in par obmejnih krajev.

Oktobra 1917 je bila bitka pri Kobaridu, ki je povzročila pregon Italijanov vse do reke Piave, Angleži in Francozi pa so jim morali priti pomagat kot zavezniki, da niso doživeli popolnega poraza. Od tu naprej Italijani niso dosegli ničesar več.